

(НЕ)ПРЕМОСТИВИ ПРОБЛЕМИ ОБРАЗОВНОГ СИСТЕМА?

Шта би образовање требало да представља и који су проблеми образовног система Србије? На који начин их превазићи?

Данијела Николић/Облакодер

Образовање за велики број људи представља уобичајен ток животног и професионалног пута. Ипак, колико је проблематичних ставки образовног система са којима сте се и сами сусретали током свог школовања и да ли сте икада размишљали на које би се начине оно могло унапредити?

Иако у први мах на помен речи „образовање“ помислимо на његов формални вид, поред овог значења – не би требало да заборавимо и **неформално** (независно од формалних институција), као и **информално** образовање (које се одвија у ситуацијама које се не доживљавају као ситуације учења).

Када је реч о образовном систему Србије, присетимо се података који илуструју проблематику српског образовања. Најпре треба поменути да у Србији 11% становништва нема потпуно основно образовање, иако је оно **обавезно**.

Резултати тестирања Међународног програма процене ученичких постигнућа (ПИСА) показују да Србија заузима 45. место, од ранжираних 79 земаља. Такође, према овим резултатима петнаестогодишњаци у Србији ранжирани су испод просека за стандарде Организације за економску сарадњу и развој (ОЕЦД) која и спроводи ово истраживање.

Поред ових података, тема образовања је атрактивна за промишљање како о сопственом доживљају образовања кроз живот, тако и из угла људи који су се у животу бавили и баве се образовним системом.

Постоје различити приступи решавању проблема образовног система Србије. Један од њих је из перспективе особе која се образовањем бави у формалном облику, као наставница у средњој школи – Весне Војводић. Други приступ је из перспективе уредника издавачке куће чији је рад умногоме посвећен издаваштву теоријских књига – Дејана Илића.

Која је улога образовања у једном друштву и како превазићи проблеме образовног система у Србији?

Природно је запитати се која је уопште улога образовања у једном друштву, али и у животу појединца. **Да ли је и како могуће превазићи проблеме образовног система када говоримо конкретно о Србији?** Ова питања привлачна су за размишљање како из позиције наставника, тако и из позиције ученика, студената и младих људи уопште.

„Уколико причамо о школи, рекао бих да примарна улога школе не би требало да буде пренос одређеног знања, већ би у њој деца требало да **науче да уче**. На тај начин, она би научила како да стичу неопходна знања и мимо школе. Стално треба имати на уму да, када се договарамо о школи – ми се у ствари договарамо о томе у каквом бисмо друштву хтели да живимо“, сматра Облакодеров саговорник **Дејан Илић**, уредник издавачке куће Фабрика књига и аутор књиге „Школа за 'петпарачке' приче: предлози за другачији курикулум“.

„Стално треба имати на уму да, када се договарамо о школи – ми се у ствари договарамо о томе у каквом бисмо друштву хтели да живимо.“

Дејан Илић

Не треба заборавити ни чињеницу колико је образовање важно у одрастању и сазревању деце и младих због стицања радних навика, усвајања базичних знања али и социјализације. Генерално гледано, образовање би требало да буде свеобухватан процес у којем би дете, односно млад човек могао да развија своје потенцијале.

Весна Војводић, наставница српског језика и књижевности и чланица синдиката просветних радника Независност, сматра да би **идеал образовања** требало да представља **концепција целоживотног учења**. „Верујем да је у природи човековог бића да је читавог живота кадро да спознаје и учи, у већој мери неформално него формално. Рекла бих да је формално образовање тесно повезано са обавезама и мерљивим степеном постигнућа“, наводи она.

Чест је случај да млади имају одбојан став према учењу и образовању управо због потребе за мерљивим показатељима успешности образовања, што их може поприлично обесхрабрити. Још када се томе дода чињеница о наметнутим **обавезама** које иду *под руку* са образовним путем појединца, јасно је због чега би деца и млади могли бити демотивисани.

Ипак, као неке од **највећих проблема** српског образовног система наши саговорници Дејан и Весна издвојили су најпре **једнообразни наставни план** и програм који је нефлексибилан, као и **централизован**

образовни систем. Наиме, у Републици Србији образовни систем је централизован и одлуке доноси Министарство просвете, науке и технолошког развоја. То значи да остаје мало или нимало простора за наставнике како би прилагодили наставни програм и градиво својим ђацима.

Дејан је мишљења како би „школски систем треба[ло] децентрализовати и да наставни програми морају бити флексибилни како би се прилагодили датим условима у свакој школи“. Намеће се још једно питање: да ли је проблем *подељен* у делиће или је у питању цео систем? Он сматра да „нема конкретних проблема који су највећи и горући. Проблем је читав систем. То се не решава отклањањем појединачних слабости, већ свеобухватном реформом. Мислим да су мала и велика матура јако лоша решења, на пример. Али, ако би све остало исто, а укинуле се мала и велика матура, не би се много тога променило“.

Да ли вам је некада пало напамет како би изгледало да сте се у школи бавили неким од култних филмова или књига које су имале велики утицај на вас? Имајући у виду да популарна култура сачињава велики део наших живота, не чуди да размишљање о побољшању образовног система може ићи у правцу њеног *коришћења* у образовању. Популарна култура у служби образовања би могла имати велики утицај на стварање културних потреба код омладине и могла би представљати добру основу за формирање критичког размишљања.

Бавећи се идејама и предлозима за побољшање наставе у школама, Дејан је написао књигу „Школа за ‘петпарачке’ приче: предлози за другачији курикулум“, у којој је изнео предлоге да се у школе уведу дела популарне културе као део обавезног школског програма. Он сматра да „ако школа треба да нам да смернице за сналажење у свету и ако је тај свет не само испуњен него и добрим делом обликован делима популарне културе (од реклама, преко музике, филмова, до облачења и хране), онда не видим како школа може да ради добро свој посао а да се не бави популарном културом“.

Када спомињемо формирање критичког размишљања, наша саговорница Весна као значајан исход образовања издваја управо развијену **критичку свест код деце и младих**. Поред тога, она сматра да је **интегративни приступ** у решавању проблема образовног система у Србији функционалнији од парцијалних реформи.

„Прво би у јавном простору требало постићи консензус о томе шта су нам циљеви када је реч о образовању. Да на нивоу једне јавне расправе укрстимо идеје – шта је то што нам треба и на који начин до тог циља доћи? Требало би да сви они који су учесници у процесу образовања (васпитачи, наставници, родитељи, али и млади) изнесу своја искуства и ставове“, предлаже она.

Сличног је мишљења и **Дејан**, који сматра да постоји само један начин за решавање проблема образовног система – а то је **омогућавање људима који раде у образовању да кажу шта мисле и да се заједнички договоре како би требало да раде**. Он закључује да „једном када се постави оквир у коме је то могуће, кренуће процес у коме ће се (демократски) идентификовати проблеми и пронаћи решења за њих“.

Који су примери добрих образовних модела у свету и да ли би неки елементи могли да се примене у Србији? У оквиру преиспитивања начина за побољшање образовног система Србије, не можемо а да се не запитамо **који су то примери из света који бележе успех на пољу образовних политика**. Већ поменути ПИСА тест представља међународно прихваћени показатељ успеха образовних система земаља света. Најбоље резултате на овом тестирању бележе источно-азијске земље (попут Јапана, Јужне Кореје, Сингапура), а када је реч о западним земљама Финска је она која предњачи.

Весна као добар пример издваја управо образовни модел Финске јер, како каже, тамо „формалне стеге наставног кадра нису спутавајући фактор, јер је циљ оно што треба да се испуни, док професори имају слободу да изаберу пут којим ће до тог циља доћи“. Флексибилни курикулуми Финске су пример добре праксе према њеном мишљењу.

Оно што издваја **фински модел** образовног система јесте то што пружа сваком грађанину једнак приступ образовању; деца имају мањи број часова (око 5 сати дневно проводе у школи) и мање домаћих задатака, а једини стандардизовани тест који полагају је онај на крају средње школе. Овакав (наизглед парадоксалан) модел даје резултате великим делом и због тога што **читаво друштво, верујући у изузетан значај образовања, поставља основе за његов квалитетан развој**.

„Постоји исход образовног плана – и сматрам да би ми, као наставници, требало да будемо одговорни за исходе које смо с ученицима постигли. Али истовремено сматрам да је потребна креативност и слобода у приступу, како би се код ученика могла пробудити жеља за учењем“, каже **Весна**. С друге стране, она спомиње и то да наставници често слушају о ефикасности азијских образовних модела, које наша

саговорница сматра поприлично строгим. „Азијски системи дају резултате и ученици су доста способни, али не заборавимо да су то друштва која предњаче по броју самоубистава.“

Дејан ипак сматра да у контексту приче о финском моделу може судити само на основу онога што је о њему прочитао. „Али заправо, не знам како је тамо. Морали бисмо да будемо тамо, да бисмо знали шта је то тачно. Уместо модела, могу да говорим о принципима на којима би школа требало да стоји.“

Да ли је образовање заиста доступно за све?

Када је реч о доступности образовања, наилази се на још један проблем и питање. Да ли је оно истински или пак само формално доступно свима у Србији и у чему је проблематика такве ситуације?

„Само декларативно је присутна мисао да је образовање доступно и да га треба учинити доступним свима. У стварности, сведоци смо поступака који се томе супротстављају“, наводи **Весна**. Она посебно истиче децу из подручја угрожених сиромаштвом. „Које су шансе да ће та деца добити прилику да остваре своје капацитете? Живимо у друштву у којем је јако тешко убедити младе људе да се исплати бити образован. Долазимо и до додатног урушавања квалитета живота оних најугроженијих, које је скопчано са концептом дуалног образовања“, закључује.

Многима од нас је основно и средње образовање подразумевани развојни пут, али **да ли смо некад застали и запитали се да ли постоје деца и млади људи код којих ситуација није таква?**

Према УНИЦЕФ Ситуационој анализи деце и адолесцената за децу са сметњама у развоју, ромску децу и децу из веома сиромашних домаћинстава и руралних подручја, постоје **мање шансе да ће деца имати користи од образовања него друга деца у Србији**. „Цена искључености из образовања коју плаћају деца, породице, заједнице и цела нација је велика и рачуна се у неоствареном потенцијалу деце, лошијем здравственом стању и општој добробити, смањеном животном приходу [...] те у изгубљеној продуктивности и изгубљеним иновацијама“, наводи се у овој анализи.

Наша саговорница Весна, из позиције наставнице са двадесетшестогодишњим искуством, као важан моменат на образовном путу детета наводи **сензибилност** за препознавање потенцијала деце од стране просветних радника. Она мисли да је та осетљивост недовољна и да је свако дете, односно млада особа микрокосмос за себе. „**Тужна су друштва где појединцу није могуће да развије своје потенцијале**“, закључује она.

„*Тужна су друштва где појединцу није могуће да развије своје потенцијале.*“

Весна Војводић

Припрема за тржиште рада – проблематичан приступ образовању или не?

Често смо се у животу сусретали са поделом професија, а самим тим и путева који се у образовању могу изабрати, на „профитабилне“ и „непрофитабилне“. О томе да ли је и због чега проблематичан приступ образовању кроз призму радне снаге и припремања младих за тржиште рада, **Облакодерови саговорници** изнели су своје мишљење.

„На први поглед, образовање као припрема појединца за тржиште рада може деловати као рационално, потребно и драгоцено. Али то је само на први поглед. Када се мало боље размисли – може се доћи до закључка да **припремање људи специјално за тржиште рада неће покренути друштво напред**. То не значи да је веза између образовног система и тржишта рада непотребна. Али ако спутате појединца, намећући му одабир онога што се тренутно сматра великом потражњом у друштву – ризикујете да се његови драгоцени потенцијали не искористе. Да ли нам је важније изаћи у сусрет актуелним потребама, да то траје две, три или пет година и да школујемо кадрове који можда и нису потребни, а притом су несрећни?“, пита се Весна.

Дејан Илић сматра да је одговор на тржиште рада тек један – и то мање важан аспект школовања. „Тржиште рада је једна врло нестабилна категорија, условљена интересима који се непрекидно мењају. Тешко је устројити школовање према једном тако непоузданом фактору.“

Упркос проблемима српског образовног система, могло би се рећи да образовање уопштено представља важан стуб сваког друштва које жели да напредује. Такође, образовни систем не би требало да од појединаца, који ће *носити* то друштво *на својим леђима*, ствара роботизовану, безличну масу већ критички освешћене грађане. **Весна Војводић** упозорава да је „најлакше младог човека обесхрабрити да учење и образовање имају смисла и да представљају вредност у друштву у којем живимо“. Баш из тог разлога, чини се да би **важност образовања данас и у будућности требало да буде већа него икада**.